

Asia: VN/10556/2024

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi yleistukea koskevaksi lainsäädännöksi

Lausunnonantajan lausunto

1. Yleistä lausuttavaa esityskokonaisuudesta

SYL kannattaa toimeentulotuen ja peruspäivärahan yhdistämistä yhdeksi perusturvaetuudeksi -yleistueksi. Se on askel kohti yhtenäisempää, yksinkertaisempaa ja yhdenmukaisempaa etuusjärjestelmää, jossa eri elämäntilanteissa saatavilla olevan etuuden ominaisuudet ovat mahdollisimman yhtenäisiä ja keskenään yhteensopivia. Näin siirtymät ovat mahdollisimman portaattomia eivätkä ne luo keinotekoisia ja haitallisia kannusteita tai jätä aukkoja sosiaaliturvajärjestelmään. Lausuttavana oleva ehdotus yleistueksi on lyhyehkö, mutta kuitenkin ensimmäinen merkittävä askel tähän suuntaan.

Lausuttavana oleva lakiehdotus yksinkertaistaa nykyisiä työttömyysetuuksia poistamalla joitakin niissä olevia poikkeuksia, kuten tarveharkinnan poikkeukset perheellisille ja yli 55-vuotiaille. SYL toivoisi, että samalla oltaisiin luovuttu alle 25-vuotiaille säädetystä koulutukseen hakuvetoisuudesta seuraavasta 21 viikon tuettomasta jaksosta ja että alle 25-vuotiaille säädetystä enintään 6 kk rajoitteesta omaehtoiselle opiskelulle työttömyysetuudella luovutaan. SYL katsoo, että näiden nuorille aikuisille kohdennettujen poikkeuksien poisto yksinkertaistaisi etuusjärjestelmää, mahdollistaisi opiskelua ja turvaisi nykyistä paremmin koulutuksen ulkopuolella olevien nuorten toimeentulon jatkuvuutta antaen heille paremman mahdollisuuden rakentaa omaa tulevaisuuttaan.

Lisäksi kohdassa 4 on esitetty SYLin toiveita sosiaaliturvauudistuksen tulevaisuuden kehitysskaskelista ja ehdotuksia opiskelun aikaisten etuuksien yhteensovittamisesta yleistuen kanssa.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista kotitalouksiin

Toukokuussa 2025 Kelan työttömyysetuuksien saajien joukossa oli 15 443 henkilöä, jotka saivat etuutta omaehtoisen opiskelun ajalta. Näistä osa suorittaa omaehtoisesti aiemmin kesken jäänyttä tai työllisyyden aikana aloitettua korkeakeakoulututkintoa. Valtaosin nämä henkilöt ovat yli 24-vuotiaita, sillä enintään 24 kuukauden omaehtoinen opiskelu on mahdollista vain 25 vuotta

täyttäneille. Tyypillisesti valtaosa omaehtoisesti opiskelevista työttömyysetuuden saajista on 25-50-vuotiaita, mutta myös muihin ikäryhmiin kuuluvia on pienempi joukko.

SYL ei tunnista ehdotetuilla muutoksilla olevan merkittäviä muista työttömyysetuuden saajien ryhmistä poikkeavia vaikutuksia omaehtoisesti opiskellen työttömyysetuudella korkeakoulututkintoa suorittaviin.

SYL kuitenkin pitää tärkeänä, että lain valmistelussa selvitetään mahdollisia vaikutuksia omaehtoisesti työttömyysetuudella opiskeleviin sekä mahdollisuuksia parantaa omaehtoisen opiskelun kannusteita ja mahdollisuutta.

- Lausuttavaa esityksen vaikutuksista toimeenpanijoihin

Ei lausuttavaa.

- Lausuttavaa esityksen muista vaikutuksista

SYL korostaa, että työttömyysetuudella toteutuva omaehtoinen opiskelu on merkittävä etuudensaajan osaamista ja työmarkkina-avalmiuksia edistävä järjestelmä. Sen merkitys myös kansallisen 50 prosentin korkeakoulutusasteen tavoitteen saavuttamiseen on enemmän kuin vähäinen. TEM:in 2020 julkaisemassa raportissa omaehtoinen opiskelu tunnistettiin keskeiseksi kesken jääneiden korkeakouluopintojen loppuun saattamista tukevaksi järjestelmäksi.

Sen vuoksi SYL toivoo, että yleistuen perustamisen vaikutukset omaehtoiseen opiskeluun työttömyysetuudella mainitaan lain vaikutusarvioinnissa.

Mikäli uuden yleistuen sisällä on mahdollista parantaa ja vahvistaa omaehtoisen opiskelun kannusteita ja laajentaa omaehtoisen opiskelun mahdollisuuksia, niihin tulee tarttua. SYL ehdottaa myöhemmin tässä lausunnossa muutoksia, joilla omaehtoista opiskelua voitaisiin edistää.

- Lausuttavaa yleistukilain yleisistä säännöksistä (1 luku)

Ei lausuttavaa.

- Lausuttavaa yleistuen saamisen työvoimapolitiittisista edellytyksistä (2 luku)

SYL vastustaa esitetyn lain 9 § vahvistamaa ja työttömyysturvalakiin viittaavaa alle 25-vuotiaiden ammatillista koulutusta vailla olevien nuorten 21 viikon mittaista yleistukeen oikeuttamatonta jaksoa, jos hän ei ole täyttänyt koulutukseen hakemisen velvoitetta.

21 viikon mittaisella yleistukeen oikeuttamattomalla jaksolla on kannustava vaikutus osalle työttömyysetuutta saavista vailla ammatillista koulutusta olevista henkilöistä, mutta merkittävälle osalle se toimii jälkikäteisenä rangaistuksena siitä, että elämän suunnitelmat ja hallinta eivät ole toivotulla tavalla järjestyksessä. Näissä tilanteissa se ei ole toimiva vaan pikemmin haitallinen kannuste, joka ohjaa nuoria usein toimeentulotuen käyttäjiksi. SYL arvioi, että 21 viikon tueton jakso on kokonaisuudessaan haitallinen ja sen negatiiviset vaikutukset ovat suurempia kuin myönteiset.

SYL pitää suurena ongelmana myös sitä, että opiskelijan rahamuotoiset etuudet ovat huomattavasti matalammalla tasolla ja lainapainotteisia verrattuna työttömyysetuuteen. Tämä luo opintojen aloittamiselle kynnyksen työttömyysturvaan oikeutettujen henkilöiden kohdalla. Jos elämänsuunnitelmat eivät ulotu muutamaa kuukautta pidemmälle, lyhyen tähtäimen toimeentulolliset kannusteet voivat muodostua ensisijaisiksi, vaikka opiskelusta olisikin pidemmällä aikavälillä hyötyä. Tässä tilanteessa 21 viikon tueton jakso on toimimaton kannuste, sillä myös sen aikana saatava perustoimeentulotuki on rahamuotoisia opintoetuuksia korkeampi etuus.

Näillä perusteilla SYL ehdottaa, että 21 viikon tuettomasta jaksosta koulutukseen hakeutumisvelvoitteen laiminlyönnin jälkeen luovutaan tai sitä ainakin kevennetään pituudeltaan tai sen toteutumiskertoja rajataan. Näin vältetään toimimattomia jälkikäteisrangaistuksia ja vähennetään toimeentulotuelle putoavien määrää sekä toimeentulotuen kustannuksia.

Lisäksi SYL ehdottaa selvitettäväksi, voitaisiinko alle 25-vuotiaiden työttömyysetuudella ja tulevaisuudessa yleistuella tapahtuvaa omaehtoista opiskelua mahdollistaa pidentämällä heille mahdollista omaehtoisen opiskelun enimmäiskestoa nykyisestä 6 kuukaudesta tai laskemalla 24 kuukauden enimmäiskestoon vaadittua ikärajaa 25 vuodesta. Tällä keinolla voitaisiin avata nuorille pitkään työttömyysetuutta nostaneille mahdollisuuksia kouluttautua työttömyysetuudella. Näin poistettaisiin heiltä kynnyksen kesken jääneiden tai aiemmin aloitettujen opintojen jatkamiseen ilman etuuksissa tapahtuvia muutoksia.

- Lausuttavaa yleistuen määräytymisperusteista (3 ja 4 luvut)

SYL kannattaa vanhempien luona asuvan osittaista yleistukea saavan henkilön vanhempien tulorajojen korotusta. Tällä mahdollistetaan kohtuullisen pienituloisen perheen lapsillekin oikeutta taloudelliseen itsenäisyyteen ja ehkäistään tilanteita, joissa nuori muuttaa omilleen vasten omia tarpeita tai valmiuksien saadakseen täyden työttömyysetuuden saadakseen.

Muihin lukujen muutoksiin SYLillä ei ole lausuttavaa.

SYL ehdottaa selvitettäväksi, voisiko lausuttavan lain luomalla 4,2 miljoonan euron kustannussäästöllä luoda yleistukeen kannuste, joka palkitsisi työtöntä omaehtoisesta tutkintoon johtavasta opiskelusta korkeammalla etuustasolla. Arvioidulla 4,2 miljoonan euron summalla voitaisiin esimerkiksi luoda omaehtoisen tutkinnon suorittamiseen tähtäävän opiskelun työttömyysetuudella aloittavalle tai aiempia opintoja jatkavalle henkilölle kuusi kuukautta kestävä 100 euron korotettu yleistuen jakso. Tämä tarjoaisi työttömälle myös rahallisen kannusteen ryhtyä omaa työmarkkinatilannettaan parantavaan opiskeluun. Selvittämisen arvoinen olisi myös jonkinlaisen läpäisykannustimen luova malli.

- **Lausuttavaa yleistuen toimeenpanosta ja muutoksenhausta (5 ja 6 luvut)**

Ei lausuttavaa.

- **Lausuttavaa yleistuen tietojen saamista ja luovuttamista koskevista ehdotuksista (7 luku)**

Ei lausuttavaa.

- **Lausuttavaa yleistuen rahoituksesta (8 luku)**

Ei lausuttavaa.

- **Lausuttavaa yleistukilain ehdotetusta voimaantulosta (9 luku)**

Ei lausuttavaa.

- **Muuta lausuttavaa ehdotetusta yleistukilaista**

Ei lausuttavaa.

- **Lausuttavaa peruspäivärahaa koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

Ei lausuttavaa.

- **Lausuttavaa työmarkkinatukea koskevien säännösten kumoamista koskevasta ehdotuksesta**

Ei lausuttavaa.

- **Muuta lausuttavaa työttömyysturvalakiin ehdotetuista muutoksista**

Ei lausuttavaa.

- **Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden jaksosta**

Ei lausuttavaa.

- **Lausuttavaa yleistuen saajalle järjestettävien työnhakukeskusteluiden sisällöstä**

SYL toivoo, että työnhakukeskusteluissa suoritettavassa palvelutarpeen, kouluttautumisen mahdollisuuksien ja työmahdollisuuksien arvioinnissa otetaan huomioon myös mahdollisuus opiskeluun liittyviin palveluihin. Esimerkiksi YTHS:n järjestämät opintoihin paluuseen tähtäävät opiskeluterveysneuvottelut ja korkeakoulun tarjoamat palvelut tulisi huomioida mahdollisuutena työttömän aseman ja tilanteen edistämiseen.

SYL toivoo, että nämä palvelut kirjataan lain perusteluteksteihin niin, että ne velvoitettaisiin huomioimaan mahdollisuuksina niiden asiakkaiden kohdalla, joilla on tutkinnon suorittamisoikeus.

- Muuta lausuttavaa työvoimapalveluiden järjestämislakiin ehdotetuista muutoksista

Ei lausuttavaa.

Laki työttömyysetuuksien rahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työttömyyskassalain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki yleisestä asumistuesta annetun lain 12 §:n 2 momentin muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 annetun lain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki sairausvakuutuslain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki takuueläkkeestä annetun lain 19 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kansaneläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työntekijän eläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki yrittäjän eläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki maatalousyrittäjän eläkelain 32 ja 46 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki merimieseläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki julkisten alojen eläkelain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työtapaturma- ja ammattitautilain 141 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki maatalousyrittäjän työtapaturma- ja ammattitautilain 97 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki asumisperusteisesta sosiaaliturvasta rajat ylittävissä tilanteissa annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kuntouttavasta työtoiminnasta annetun lain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki maatalousyrittäjien lomituspalvelulain 4 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työllistymisen monialaisesta edistämisestä annetun lain 7 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista sekä elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten kehittämis- ja hallintokeskuksesta annetun lain 3 a §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki työsopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki merityösopimuslain 12 luvun 3 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kunnan ja hyvinvointialueen viranhaltijasta annetun lain 45 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki kunnan peruspalvelujen valtionosuudesta annetun lain 2 ja 31 a §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki tuloverolain 93 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki evankelis-luterilaisen kirkon viranhaltijasta annetun lain 60 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki opintotukilain 6 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki valtakunnallisista opinto- ja tutkintorekistereistä annetun lain 20 ja 21 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki ulosottokaaren muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

Laki oikeudenkäynnistä vakuutus oikeudessa annetun lain 6 §:n muuttamisesta

Ei lausuttavaa.

4. Muuta lausuttavaa

SYL toivoo, että ehdotettu yleistuki laajenee kattamaan myös muut sosiaaliturvaan oikeuttavat elämäntilanteet ja kehittyä tulevaisuudessa yleiseksi ja universaaliksi etuudeksi, jonka tulee olla mahdollisimman paljon perustulon kaltainen. Tulevaisuudessa sosiaaliturvauudistuksen seuraavissa vaiheissa etuuteen tulee liittää myös sairauspäiväraha, kelan kuntoutusrahaetudet sekä vanhempain- ja raskauspäivärahat sosiaaliturvakomitean ehdotuksen mukaiseksi.

SYL ehdottaa, että osana sosiaaliturvauudistuksen seuraavia vaiheita myös opiskelijan etuudet yhtenäistetään soveltuvilta osin uuteen yleistukeen. SYL pitää opiskelua useimpien henkilöiden elämässä keskeisenä elämänvaiheena, johon ja josta siirrytään perusturvaetuuksien piiriin mahdollisesti useitakin kertoja elinkaaren aikana. Kansallisen koulutustason nostamisen tavoitteen saavuttamiseksi on tärkeää, että siirtyminen perusturvaetuuksien piiristä opiskeluun on aina mahdollista ja kannattavaa ja että tämä siirtymä on tehtävissä sujuvasti ilman katkoksia etuuksissa.

SYL ehdottaa, että yleistukea koskevan lainsäädännön hyväksymisen jälkeen aletaan valmistella opintoetuuksien yhtenäistämistä yleistuen kanssa. Se tarkoittaisi yleistuen ja opiskelijan rahamääräisten etuuksien (opintoraha, asumisen tuki ja opintolainahyvityksen laskennallinen kuukausittainen osuus) tason yhtenäistämistä yleistuen kanssa, etuuksien haku- ja myöntökäytäntöjen yhtenäistämistä sekä etuuksien välisten siirtymien katkottomuutta.

Nykyisin opintoraha (279,38 €), tulevan asumislisän enimmäistaso (296,00 €) ja opintolainahyvityksen laskennallinen määrä opintokuukautta kohden (137,78 €) ovat yhteensä 713,16 € kuukaudessa. Tämä kokonaistaso tulisi asettaa samaksi kuin perusturvan vähimmäistaso eli noin 800 euroon kuukaudessa. Tällä tavoin poistetaan opintoetuuksien ja perusturvan vähimmäistason välinen opintojen aloittamista heikentävä kynnys.

Yhtenäistäminen yleistuen kanssa tarkoittaisi lisäksi haku- ja maksatusaikojen yhtenäistämistä. Tällä hetkellä opintotukea ei ole mahdollista hakea takautuvasti kuten useimpia muita sosiaalietuuksia. Selvitettävä olisi myös sitä, voitaisiinko opintotuen kuukausittaisen määräytymisjakson ja useimpien muiden etuuksien päiväkohtaisen määräytymisen yhteensovittaminen mahdollista toteuttaa toimivalla ja yksinkertaisella tavalla. Tällöin poistettaisiin enimmillään 13 päivän mittaiset jaksot, joilla opiskelija ei ole opintotuen ja perusturvan välisen siirtymän aikana oikeutettu mihinkään etuuteen.

Mahdollisuuksien mukaan opiskelijan etuudet ja perusturva voisivat sisältää myös samankaltaiset huoltaja- ja asuinpaikasta riippuvaiset elinkustannuskorotukset. Näiden osalta ei kuitenkaan ole vielä mahdollista tehdä konkreettista ehdotusta, sillä niiden suhteen sosiaaliturvakomitean työ on vielä kesken.

Yhtenäistämisen yhteydessä opiskelijan etuudet on myös tarkoituksenmukaista siirtää sosiaali- ja terveystieteiden vastuulle.

Näillä toimilla helpotetaan etuuksien välisiä siirtymiä, poistetaan opintojen aloittamiseen liittyvä etuuksien alenemisen aiheuttama kynnys, yksinkertaistetaan etuusjärjestelmää, hillitään opintolainakannan kasvua ja varmistetaan nuorten ja muiden opiskelijoiden riittävä toimeentulo niin, että opintolainan kanssa se yltää yli köyhyysrajan.

Opiskelijan etuuksissa olisi yhtenäistämisen jälkeenkin perusteltua olla erilliset nykyisen kaltaiset tulorajat sekä keston rajoitteet ja opintopistevaatimukset. Näiden suhteen nykyisen tuen ominaisuudet ovat opiskelijoiden tilanne ja opiskeluun liittyvät yhteiskunnalliset kannusteet nähdessä tarkoituksenmukaiset, vaikkakin tiukat.

Saita Maria
Suomen ylioppilaskuntien liitto SYL ry